

SÖZCÜK TÜRLERİ

1) İSİM (AD)

Varlıkları karşılayan “-mek, -mak” ekini alamayan sözcük türüdür.

Varlıklara verilmesine göre:

- Cins-Tür: İnsan, fil, gezegen
- Özel: Hayriye, Karabaş, Mars
- Sayılarına göre
- Tekil: Baba, ağaç
- Çoğul: Çocuklar, arabalar
- Topluluk: Aile

UYARI: “herkes, hepsi, hiçbir” topluluk değil.

a) Adlarda Küçültme:

-cik, -cek, -ceğiz

- Anneciğim çok tatlı benim. (sevgi anlamı ile küçültme)
- İleride gölcükler var. (küçültme)
- Kadıncağыз tek başına duruyor (acıma ile küçültme)
- Yavrucak (acıma ile küçültme)

UYARI: Maymuncuk, bademcik, arpacık, gelincik (Kalıplaştığı için küçültme sayılmaz)

b) Ad Durum Ekleri:

- Belirtme > (-ı, -i)
- Yönelme, yaklaşma > (-o, -e)
- Bulunma, kalma > (-da, -de)
- Ayrılma > (-dan, -den)

c) İsim Tamlamaları:

Belirtili isim tamlaması:

- Tamlayan: (-ım, -ın, -nın, -un, -nün)
- Tamlanan : (-ı, -sı, -ımız, -ınız, -ları)

Tamlayan ve tamlanan bir kelime olabilir

- Güneşin evlatları
- Suyun berraklığı

Tamlayanla tamlanan arasına sözcük girebilir

- Ağacın cama değen dalları
- Gözlüğün çatlayan camı
- Ailemizin en güzeli

Tamlayanla tamlanan yer değiştirebilir

- Elleri vardı özgürlüğün

Tamlayan veya tamlanan birden çok olabilir.

- Adamın evi barkı yıkılmış (Tamlayanı ortak)
- Banyonun ve mutfakın temizliği ancak bitti (Tamlananı ortak)

Tamlayan düşebilir

- Yurdumu alçaklara uğratma sakın! ("Benim" gizli özne olduğu için cümlede yoktur ama tamlayandır.)

Tamlanan düşebilir

- Bu vatan kimin diye seslendi adam (Kiminden sonra vatani gelmeli ama düşmüştür.)

Tamlanan eki düşebilir

- Bizim fatura bu ay da kayıp (faturamız şeklinde olması gerekirken düşmüştür)

Tamlayanda "-den, -dan" yerine "-ın" eki gelebilir

- Aşağıdakilerden hangisi > Aşağıdakilerin hangisi

Belirtisiz İsim Tamlaması

- Tamlayan: (Ek almaz)
- Tamlanan: (-ı, -sı)
-

Tamlayan ve tamlanan düşmez

- Çöp kovası, Konya Valisi

Tamlanan eki düşebilir

- Kestane kebab
- Mavi Sokak

Araya kelime girmez !

Belirtisiz isim toplaması ismi niteleyebilir.

- El emeği işleme, çingene pembesi konak

Takısız İsim Tamlaması

- Ham maddeyi bize verir.
- Altın yüzük, ahşap ev, gümüş anahtar

Neye benzediğini bize verir.

- Kömür göz

UYARI: Araya bir sözcük yada birinci sözcüğe ek gelirse takısız olma özelliği gider

Zincirleme İsim Tamlaması

- En az üç isim sıralı sözcük
- Türk geleceğinin evladı
- Tahta kapının kolu

2) ZAMİR ADIL

İsmin yerini tutan sözcüklere denir.

A) Sözcük Halinde

1.Şahıs Zamiri

- Ben, sen, o, biz, siz, onlar
- Benim, sana, ondan (İsim çekim ekleridir)
- O gerçekten çok iyi biri

NOT: "Kendi" dönüşlülük zamiridir.

Dönüşlülük zamiri özneye kullanılırsa özneyi pekiştirir > "Sen kendin istedin."

2. İşaret Zamiri

- "Hangi" ye cevap vermeyen zamirdir. (Bu, şu, o, onlar, öteki, beriki, böyle, şöyle, öyle)
- Onu kapının yanına koydu.

3. Belgisiz Zamir

- (Hepsi, şey, herkes, kimi, bazı, birkaç, birçok, pek çok, hiçbir)

4. Soru Zamiri

- (Kim, ne, herhangi, kaç)
- Ek alırsa zamirdir (hangisi, kaç)

- Ek almazsa sıfattır (hangi, kaç)

B) Ek Halinde Zamirler

1. İyelik zamiri

- Sözcüğe aitlik anlamı verir. (-m, -n, -ı, -i, -mız, -nız, -u, -ü)
- Odanın kapısı

2. İlgî zamiri eki

- Belirtili isim tamlamalarında tamlanan ismin yerini tutar. (-ki)
- Benim sınav netim Ahmet'in sınav netinden daha çok. (Yerine "Ahmet'inkinden" gelebilir.)

3) SIFAT / ÖN AD

Niteleme ve Belirtme olarak ikiye ayrılır.

A.Niteleme sıfatları:

İsme sorulan "Nasıl?" sorusunun cevabını verir.

Renk: Mavi araba

Durum: Güzel kız, Sinirli insan

Biçim: Kare flüt, Yuvarlak tepsi

1) Küçültme Sıfatı:

-ce > büyükçe, derince

-cek > genişcek

-cik > küçücük

-ımsı > kırmızımsı, ekşimsi

-ımtırak > acımtırak, mavımtırak

2) Pekiştirme Sıfatı

-m, -p, -r, -s > sapsarı, masmavi, tertemiz

-e, -o, -ıl, -ma > çepeçevre, yapayalnız

İkilemeler > saçma sapan, çirkin mi çirkin, uzun uzun

3) Unvan Sıfatı

- Aşık Veysel
- Topal Ali

B. Belirtme Sıfatları

İsmin sayı, yer ve belirli özelliklerini bize verir.

1) İşaret Sıfatı

- İsme sorulan “Hangi?” sorusuna cevap verir.
- Bu gün (“Hangi gün?”)
- Elindeki kitap (“Hangi kitap?”)

2) Sayı Sıfatı

Asıl sayı	>	Kaç?	-> (Üç gün)
Sıra sayı	>	Kaçıncı?	-> (Altıncı sıra), (X. yy)
Üleştirme sayı	>	Kaçar?	-> (İkişer elma)
Kesir sayı	>	Kaçta kaç?	-> (çeyrek, yarım, tüm döner)
Topluluk sayı	>	Kaçız?	-> İkiz bebek
Belgisiz sayı	>		-> (Milyonlarca canlı), (İki-üç kişi)

3) Belgisiz Sıfat

- (Her, bazı, birkaç, birçok, hiçbir, pek çok, tüm) sayı ya da miktarı belli olmayan sıfatlardır.
- Her insan
- Pek çok kişi

4) Soru Sıfatı

- Nasıl, Ne, Hangi, Kaç, Ne gibi, Kaçıncı) isme sorulduğunda bu sorulara cevap verir.
- Kaç gün var sınava?

- Hangi otobüse bineceksin?

5) Adlaşmış Sıfat

Cümlede sadece sıfat vardır. Niteleme, işaret ve sayı sıfatlarıyla olabilir.

Hasta yatağından kalkamıyordu. (Hasta insan)

Bu çok güzel kokuyor. (Bu çiçek)

4) ZARF BELİRTEÇ

Fiilden önce gelerek fiilleri niteleyen veya belirten sözcüklerdir.

1) Durum Zarfı

Fiile/Fiilimsiye sorulan “Nasıl?” sorusunun cevabını verir.

Buraya dikkatli bakmalısın (Nasıl bakmalıyım?)

a) Yineleme yine, tekrar, yeniden

Ne yapacağımı yine söyledim.

b) Gösterme/ işaret böyle, şöyle, işte

İşte gidiyorum güzel sevgilim

c) Üleştirme

Birer birer ayrıldı

d) Pekiştirme

Sımsıcak gülüş

e) Sebep

Kar yağdığı için neşeliyiz

f) Dilek-pişmanlık “keşke”

Keşke benim olsa

g) İhtimal “sanırım galiba, belki”

Belki dönerim yanına

h) Kesinlik “elbette, kesinlikle, mutlaka, asla”

Elbette arayacağım

2. Yer Yön Zarfı

(Aşağı, yukarı, içeri, dışarı, ileri, geri, öteberi)

Aşağıya gelin hepiniz.

3. Zaman Zarfı

Fiile/Fiilimsiye sorulan “Ne zaman?” sorusunun cevabını verir.

Az önce aramızdan ayrıldı

Evlenecekmiş okulunu bitirince

4. Miktar , Azlık, Çokluk, Nicelik Zarfı

Fiile/Fiilimsiye sorulan “Ne kadar?” sorusunun cevabını verir.

Bu yıl kar çok yağdı.

Biraz daha bekleyip yola çıkalım

Az gül biraz lütfen

5. Soru Zarfı

- Fiile/Fiilimsiye sorulan “Ne, niçin, neden, niye, niçin, ne diye, ne zaman” sorularının cevabını verir.
- Buraya nasıl geldin?
- Ne zaman okuyacaksın şu kitabı?

5) EDAT (İlgeç)

Tek başına anlamı olmayan sözcüklerdir.

(Ancak, yalnız, bir, tek, sadece)

- Bu sırrımı ancak sana anlatabilirim. (Burada “ancak” edattır)
- Kızmakta haklısın ancak tepkilerin sert (Burada “ancak” edat değil bağlaçtır)
- İşlerimi ancak bitirebildim (Burada ise “ancak” edat değil zaman zarfıdır.)
- Yalnız sen misin akıllı olan (Burada “yalnız” edattır)
- Seni beklerim yalnız acele et (Burada “yalnız” edat değil bağlaçtır)
- Yalnız adam tek başına mücadele veriyor. (Burada “yalnız” edat değil sıfattır.)
- Yalnızların boynu bükük olur. (Burada “yalnız” edat değil adlaşmış sıfattır.)
- Bu saatte yalnız dolaşmamalısın (Burada ise “yalnız” edat değil zarftır.)

- Beni bir sen anladın (Burada “bir” edattır)
- Bir o yana bir bu yana salınma şaşkın (Burada “bir” edat değil bağlaçtır)
- Seninle bir dakika geçirmek istiyorum sadece (Burada “bir” edat değil sıfattır.)
- Biri yine ispiyonlamış bizi (Burada “bir” edat değil belgisiz zamirdir.)
- Sınavdan bir almışım (Burada “bir” edat değil isimdir.)

UYARI: Sanki, göre, gibi, mi, üzere, kadar, dek, denli, - a karşı, -a karşın, -den başka, -den sonra, -den beri, -den dolayı, -den ötürü, -a rağmen = Bunlar ek almadıkları sürece EDATTIR, Edatlar ek almaz

6) BAĞLAÇ

- Söz gruplarını birbirine bağlayan sözcüklerdir.

(İle, ve, ama, veya, ya da, yahut, veyahut, fakat, lakin, ancak, yalnız, şayet, zira, de, dahi, bile, üstelik, örneğin, mesela, misal, yeni, hatta, açıkçası, kısacası, bu yüzden, ne...ne, ister...ister, nitekim, gene, gerek...gerek, ne...ne de, hem...hem, ya...ya, madem, madem ki, oysa, oysaki, öyle ki, çünkü, halbuki, illaki...)

- Sinemaya gideriz hatta vakit olursa çay içeriz

7) ÜNLEM

- Seslenme veya emir bildiren sözcüklerdir.
- (Vay, tüh, aman, bre, set , ay, eyvah)
- Ah, böyle olmamalıydı

8) FİİLLER – EYLEMLER

1. Haber/Durum

Görülen geçmiş zaman (-di) = Dün buraya geldi ve hepimize baktı.

Öğrenilen geçmiş (-miş) = Geçen sene buralardan gitmiş.

Şimdiki (-yor) = Hala yemek yiyor.

Geniş (-mez) = O genelde böyle şeyler yemez.

Gelecek (-ecek) = Yarın sınava çalışacak.

2. Dilek

Şart (-se) = Ah gelse her şey güzel olacak.

İstek (-e, -a) = Bende sizinle geleyim.

Gereklilik (-meli) = Yarın askerler harp alanına gitmeli.

Emir (eki yok) = Yarın Ahmet odama gelsin, Çabuk şu yemeği ye

- Eylemde kip, zaman, anlam kayması

Ben, Ankara'da 1981'de doğdum (doğdum değil doğmuşum)

Allah sonumuzu hayır etsin (etsin değil ede)

Anahtar çekmecedeki olacak (olacak değil olmalı)

3. Eylemsiler (Fiilimsiler)

a. İsim Fiil:

- Fiile “-mek, -mak, -iş” ekleri gelir.
- Sen gitmek yerine kalmayı seçtin.
- Onunla tanışmayı çok isterim.

b. Sıfat Fiil:

- Fiile “-an, -ası, -mez, -ar, -dik, -ecek, -miş” ekleri gelir.
- Kanayan yarama merhem oldun.
- Kızarmış yanakları utandığını hep belli eder.
- Yol boyu aramadık sormadık yer bırakmadık.
- Gidecek yerim yok.
- Bu halin oldukça acınası.

c. Zarf Fiil:

Fiile “-ıp, -ınca, -dikça, -arak, -ken, -dığında, -meden, -meksizin, -r...mez, -alı, -e...-e, -esiye” ekleri gelir.

Karlı yolda bata çıka geldik.

Burada durup mola verdik.

Öğretmen gelmeden sınıfı temizlemeliyiz.

Ben geleli bir sene oldu.

Okula varır varmaz beni ara

İşlerini bitirmek için ölesiye çabalıyordu.

4. Eylemde Çatı

Yüklem fiilse çatı aranır. İsim cümlelerinde çatı aranmaz.

1. Öznesine Göre:

a) Etken: İşi yapan bellidir.

“Kim?, Ne?” sorusuna cevap alınıyorsa özne gizli ya da gerçek öznedir.

Yüklem “-I, -n, -ş” eklerinden birini almamalıdır.

- Çocukluğumu hatırladım (“Kim?” sorusunun cevabı “ben” yani gizli öznedir.)
- Onlar hiçbir şey yapmadı. (“Kimler?” sorusunun cevabı “onlar” yani gerçek öznedir.)

NOT: Doğa olaylarında eylemde çatı eki “-I, -n, -ş” olsa da etkindir.

Nehir duruldu, Hava bulutlandı.

b) Edilgen: İşi yapan belli değildir.

“Kim?, Ne?” sorusuna cevap alınmıyorsa sözde öznedir.

Yüklem “-I, -n, -ş” eklerinden birini almalıdır.

- Hırsız zor da olsa yakalandı. (Kim tarafından yapıldığı belli değil)
- Yıllardır aranan köpek bulundu. (Kim tarafından yapıldığı belli değil)

NOT: Edilgen çatılı cümlelere istersek kimin yaptığını sokabiliriz

Sınav tarihleri idare tarafından ilan edildi (edilgen)

c) Dönüşlü: Yapılan işten etkilenen vardır.

“Kim?, Ne?” sorusuna cevap alınıyorsa özne gizli ya da gerçek öznedir.

Yüklem “-I, -n, -ş” eklerinden birini almalıdır.

- Bu söylediklerime çok kırılmış (“Kim?” sorusunun cevabı “o” yani gizli öznedir.)
- Deniz, bu projeden çekildi. (“Kim?” sorusunun cevabı “Deniz” yani gerçek öznedir.)

d) İştes: İşi yapan kişi sayısı birden fazladır. Eylem karşılıklı veya birlikte yapılır

Yüklem “-ş” eki almalıdır.

- Karşılıklı: Ahmet’le selamlaştık.
- Birlikte: Ağacın dalında ki kanaryalar ne güzel ötüşüyorlar.

2. Nesnesine Göre:

a) Geçişli: Cümlede yüklemın başına “onu” veya “neyi, kimi” sözcüğü geldiğinde anlamlı oluyorsa geçişlidir.

Cümlede nesne olmasa da nesne alabiliyorsa geçişlidir.

Yatmadan önce aspirin içtim. (Neyi içtim)

Kanunun önemli yerlerini not ettim (Neyi not ettim)

Dün dayımın yanında yine o adamı gördüm (Onu gördüm)

b) Geçişsiz: Cümlede yüklemın başına “onu” veya “neyi, kimi” sözcüğü geldiğinde anlamsız oluyorsa geçişsizdir.

Cümlede nesne yoktur.

Çocuk zorda olsa uyudu

Kadıncağz açlıktan bayıldı.

c) Ettirgen: Geçişli olan eyleme “-tır, -t, -r” ekleri getirilir ve iş başkasına yaptırılır.

Bahçivana tüm bahçeyi sulattım.

Burayı ona not ettirdim.

d) Oldurğan: Geçişsiz olan eyleme “-tır, -t, -r” ekleri getirilir ve geçişli yapılmaya çalışılır.

Çocuğu uyudu > Çocuğu uyuttu